

INTERVISTË ME STANISLAVA PINCHUK

Online

Kohëzgjatja: 51 minuta

Të pranishme:

1. Stanislava Pinchuk (E intervistuar)
2. Diona Budima (Intervistuese)
3. Ana Morina (Intervistuese / Kamera)

Diona Budima: A mund ta thoni, ju lutem, emrin tuaj dhe kur e ku keni lindur?

Stanislava Pinchuk: Stanislava Pinchuk, kam lindur në Kharkiv, në Ukrainë. Ndërsa tani po flasim nga Sarajeva, ku jetoj.

Diona Budima: A mund të na tregoni pak për formimin tuaj dhe si keni ardhur deri te praktika juaj e tanishme artistike?

Stanislava Pinchuk: Po, po. Mendoj se... domethënë, fillimisht kam studiuar filozofi. Dhe si adoleshente, në njëfarë mënyre u përfshiva shumë në kulturën *punk rock*, në zine, *DIY*, skate, graffiti dhe *street art*. Kjo ka qenë një pjesë shumë e madhe e jetës sime. Dhe mendoj se ndoshta prej aty e kuptova se ekzistonte një botë arti, një botë më e madhe e artit. Takova shumë njerëz më të rritur që po bënin gjëra të ndryshme. Pastaj përfundova duke studiuar filozofi; në njëfarë mënyre nuk doja të shkoja në shkollë arti. Mendoja se ndoshta do ta bëja për master apo diçka të tillë, por nuk e bëra kurrë.

Por mendoj se doja të mësoja... nuk e di, më shumë se për çfarë të pikturoja, sesa domosdoshmërisht si të pikturoja. Dhe jam e lumtur që veprova ashtu, sepse mendoj se kjo e ka ndikuar praktikën time që atëherë. Që prej asaj kohe, do të thoja se praktika ime është formësuar ndoshta thjesht duke ndjekur kureshtjen. Pra, puna ime tani ka të bëjë shumë me gjetjen e mediumit të duhur për idenë e duhur. Në mënyrë shumë të natyrshme, fillimisht shkova më shumë drejt punës në galeri dhe hartëzimit të të dhënave në zona konflikti.

Dhe, sigurisht, një pjesë e madhe e kësaj lidhet me situatën e Ukrainës gjatë njëmbëdhjetë viteve të fundit. Pastaj, ndoshta, fillova të zgjerohem pak më shumë drejt skulpturës dhe arkitekturës, instalacionit, filmit, kodimit. Si artiste, më pëlqen ta befasoj veten. Pastaj më pëlqen t'i befasoj edhe të tjerët. Dhe mendoj se ndoshta kjo është ajo që e ka udhëhequr punën time artistike drejt asaj që është sot. Po.

Diona Budima: Për çfarë lloj filozofish ishit e interesuar kur studionit filozofi?

Stanislava Pinchuk: I kam dashur shumë grekët. Vërtet i kam dashur shumë grekët. Dhe mendoj se kjo mund të shihet edhe në punën time tani. Sapo kam realizuar dy punime mjaft të mëdha, të vendosura krah për krah; njëri ka të bëjë me "Odisenë" e Homerit dhe tjetri me "Iliadën". Mendoj se kjo ende del në pah në shumë mënyra, edhe në punimet e radhës që po vijnë. Pra, mendoj se nuk më ka lënë kurrë. Por gjithmonë e kam dashur shumë botën e klasikëve, si dhe fenomenologët. Në fakt, ky cikli i fundit i punimeve që kam realizuar i detyrohet shumë shkrimeve të Georges Didi-Huberman, i cili për mua është një fenomenolog i jashtëzakonshëm. Kështu që, po, mendoj se filozofia vërtet e ka formësuar shumë atë që bëj.

Diona Budima: A ka tema të përsëritura në punën tuaj? Në ciklin e punimeve?

Stanislava Pinchuk: Po. Po, mendoj se po. Mendoj se ka qenë shumë... Ndoshta një vijë shumë, shumë e madhe lidhëse është ky lloj negocimi me konfliktin, me luftën, me hapësirën e pasluftës, me hapësirën politike. Po. Dhe mendoj se kjo është mjaft autobiografike. Pastaj, më së fundi, puna ime ka qenë shumë e lidhur me tokën dhe gjeografinë; dhe ndoshta, për t'u kthyer te grekët e lashtë, mund të thuash se kjo ide e gjeometrive, e matjeve të tokës, për mua ka qenë gjithmonë mjaft radikale.

Dhe mendoj se, pasi gjatë pandemisë pata një ndërprerje në punën në terren, sepse nuk mund të punoja më për të krijuar harta të të dhënave të vendeve të konfliktit, ato të dhëna, ai interes për të dhënat dhe për matjet e tokës, në njëfarë mënyre hynë shumë në hapësirën e gjuhës dhe të përkthimit. Mendoj se kjo është ndikuar shumë edhe nga fakti që u shpërngula në Bosnjë dhe Hercegovinë, duke qenë në një gjuhë të re, duke mësuar një gjuhë të re, dhe duke jetuar mes gjuhës dhe përkthimit.

Po ashtu, edhe kjo epokë konflikti në të cilën jetojmë tani, e cila është kaq shumë e formësuar nga gjuha, nga fuqia dhe interpretimi i botës; dhe kjo, mendoj, lidhet përsëri në mënyrë të plotë me grekët e lashtë dhe me idenë e debatit dhe të diskursit, si dhe me përqendrimin e konceptit, kuptimit dhe veprimit praktik. Prandaj mendoj se kjo ka qenë ndoshta edhe vija kryesore e punës sime; gjithnjë e më shumë, është edhe mënyra se si gjuha, letërsia dhe përkthimi hyjnë në të përmes një vije konflikti, do të thosha. Pra, po, mendoj se në këtë kuptim është shumë autobiografike. Dhe, po, pavarësisht mediumit përmes të cilit shprehet.

Diona Budima: Për ta zhvendosur vëmendjen te puna në Tiranë, çfarë ju shtyu të aplikoni për rezidencën?

Stanislava Pinchuk: Mendoj se fillimisht, do të thosha, ishte një mënyrë që ndoshta ta përmbyllja kuptimin tim personal për komunizmin evropian, sepse unë kam lindur ende nën okupimin sovjetik të Ukrainës. Pra, jam rritur gjatë rënies së komunizmit dhe në vitet pas rënies së komunizmit. Tani jetoj në ish-Jugosllavi, e cila po ashtu ka një histori shumë, shumë të ndryshme. Prandaj, për mua Shqipëria ishte një lloj... ndoshta, brenda sferës sime të kuptimit, pjesa e fundit e mozaikut. Dhe mendoj se, për shkak të politikave të Bashkimit Sovjetik, që tani shfaqen në retorikën e Putinit dhe në pushtimin rus të Ukrainës, kemi të bëjmë me një ideologji që refuzon të vdesë, me një totalitarizëm që refuzon të vdesë.

Dhe këtë e sheh në tanket që hynë në Ukrainë, ku çekiçi dhe drapri ishin të spërkatur me sprej mbi to. Çekiçi dhe drapri të spërkatur me sprej, bashkë me slogane komuniste. "BRSS numër dy," "2.0," apo çfarëdo qoftë. Graffiti të majta nga ushtarë të okupimit. Pra, po, fillova të mendoj edhe për këtë ide të komunizmit dhe të refuzimit të një ideologjie për të vdekur, si dhe për një lloj palette. Ajo mbetet pezull

si diçka e pavdekur, si një lloj zombieje që është gjithashtu shumë reale. Prandaj, po, mendoj se kjo ishte një pyetje shumë e madhe për mua, si personalisht ashtu edhe intelektualisht, dhe ndieja se...

Nuk e di, Shqipëria ishte disi pjesë e atij hulumtimi, apo e atij kuadri më të gjerë. Dhe mendoj se kishte edhe një pjesë të dytë, që, domethënë, është thjesht një ide dhe një mundësi kaq e jashtëzakonshme dhe... besoj, duke qenë se kam lindur, siç thashë, në këtë lloj rrethane mjaft të zakonshme të okupimit komunist, pa ndonjë... pa ndonjë histori të veçantë, thjesht një tjetër bllok i shpifur banesash, ku nuk ndodhte shumë. Dhe nuk e di, mendoj se ekzistonte kjo ide se nuk e di kurrë çfarë sjell e ardhmja; se mund të jetosh në shtëpinë e një diktatori komunist, dhe sa e çmendur është e ardhmja.

Dhe çfarë gjëje është kjo, kur rritesh në rrethana që, në njëfarë mënyre, ta kanë grabitur të ardhmen; çfarë mund të bëhet e ardhmja. Besoj se edhe kjo më ka magjepsur mjaft. Ta përjetoja këtë. Domethënë, çfarë privilegji. Po ashtu, ishte punë e rëndë. Ishte punë e rëndë, ishte vend i rëndë për të qëndruar. Por në të njëjtën kohë ishte vërtet si ëndërr. Po.

Diona Budima: Po, desha të pyesja për peshën e saj, sepse, natyrisht, ai vend është vend traume për shumë njerëz në Shqipëri dhe, siç e dini, njerëzit kanë pasur reagime shumë të përziera ndaj hapjes së Vilës dhe shndërrimit të saj në rezidencë artistësh. Dhe besoj, domethënë, ju folët pak për këtë, ndaj thjesht desha të di më shumë për përvojën tuaj të të jetuarit atje dhe si... sidomos sepse edhe puna juaj është kaq ngushtë e lidhur me hapësirën. Po, si ishte kjo për ju.

Stanislava Pinchuk: Po. Shiko, mendoj se nuk ka përgjigje të lehta, dhe kam shumë mendime në shumë drejtime për këtë. Është një vend vërtet i rëndë, një shtëpi vërtet shumë, shumë e rëndë. Ajo zë një vend kaq të rëndë në qytet; është si një ishull, por pothuajse si një vrimë e zezë në qytet. Dhe mënyra se si, kur je brenda, njerëzit nuk e shikojnë; kalojnë pranë dhe as nuk e shikojnë shtëpinë. Dhe ti e ndien këtë. E ndien edhe brenda shtëpisë. Unë nuk fjeta për tre muaj, o Zot. Dhe ëndrrat dhe gjithçka tjetër, është vërtet shumë, shumë e rëndë. Shumë e rëndë.

Diona Budima: Këtë po e dëgjojmë shumë nga rezidentët, që thonë se kanë pasur vështirësi me gjumin.

Stanislava Pinchuk: Po, po. Por mendoj se, në të njëjtën kohë, ne nuk jemi këtu për të bërë punë të lehta, apo punë të përshtatshme, apo punë ideologjikisht të përshtatshme. Ti e merr atë përvojën tënde të vetme të të qenit artist në këtë planet dhe e bën si duhet. Dhe mendoj se ky është një vend pa përgjigje të lehta. Në punën time dhe në mësimdhënien time, diçka që përpiqem ta bëj është të mos jem didaktike dhe as të mos përpiqem të jem solucioniste. Dhe nuk jam e sigurt se kjo është një shtëpi me zgjidhje të lehtë.

Dhe mendoj se ajo që më tërheq te ideja e një rezidence është se ndoshta kjo nuk është zgjidhja përgjithmonë. Ndoshta nuk është gjëja e duhur që ajo të jetë përgjithmonë, por ndoshta duhet të

kalojë nëpër këto dhjetë vite, apo, nuk e di, ndoshta pastaj mund të bëhet muze, ose të rrënohet, apo çfarëdo që ndodh. Por ndoshta ajo që më intereson janë idetë e tranzicionit dhe të drejtësisë tranzicionale. Dhe, e dini, këto lloj kornizash brenda një drejtësie më të gjerë restauruese. Mendoj se është shumë, shumë e vështirë, sepse ka kaq shumë gjëra me të cilat duhet të përballesh.

Mendoj se në Shqipëri, në përgjithësi, në aspektin kulturor, ka ende shumë, shumë, shumë gjëra me të cilat duhet të përballemi. Dhe shpesh e vë në pyetje nëse Shqipëria është vërtet gati për një projekt të tillë. Edhe gjatë hulumtimit tim, duke u përpjekur të gjeja informacione dhe duke parë edhe artistë të tjerë, hasa në shumë pengesa; njerëz që ende përpiqen, në njëfarë mënyre, ta mbulojnë historinë ose ta justifikojnë atë, si dhe në një tjetër lloj tensioni e dyshimi rreth asaj që po ndodh në vilë.

Dhe po ashtu, thjesht duke parë sa shumë prej këtij komunizmi *zombie* është ende i pranishëm, ishte vërtet... domethënë, nuk është diçka që nuk e njoh nga Ukraina, por besoj se kjo do ta ndryshojë shumë edhe atë. Ukraina është disi... po, mentalitete postsovjetike. Pra, po, mendoj se isha shumë e interesuar për potencialin e rezidencës që të jetë një vend tranzicioni, një vend pyetjesh, jo dhënieje përgjigjesh; të jemi aty jo sepse kemi përgjigje, por sepse kemi pyetje.

Dhe mendoj se kritika që mori projekti, të cilën e kuptoj, sepse ne ishim grupi i parë aty dhe as ne nuk e dinim si funksiononte pjesa më e madhe e tij. Askush nuk e dinte. Po e kuptonim në vend, në moment, dhe nuk erdhëm në një mënyrë të konsoliduar pune, të qenit aty apo komunikimi. Diçka që mendoj se vërtet do të mund të ishte... do të mund të ishte trajtuar ndryshe, ndoshta, janë komunikatat për shtyp dhe komunikimet publike të këtij projekti.

Në vend që artistët dhe punëtorët e artit të vendoseshin në vijën e zjarrit, mendoj se ta quash rezidencë në një qytet që nuk ka rezidenca ekzistuese, për shembull... pra, nuk mund të tregosh diçka tjetër dhe të thuash: “Do të jetë si ajo”. Prandaj, kur njerëzit e panë si një vend feste, dhe mënyra se si afishet e para dhe gjërat e para, mendoj, nuk e pranonin peshën e vendit, si dhe ekspozita që u hap, për të cilën ne duhej ta kuptonim vetë se ku do t’i shfaqnim punët tona.

Nuk kishim një kurator apo dikë që ta mendonte këtë më në tërësi ose në mënyrë strukturore: si ndihen njerëzit kur hyjnë brenda dhe si ndërmjetësohen trauma, tensioni dhe dhimbja, që të gjitha janë shumë, shumë reale dhe gjithashtu shumë të rënda. Prandaj mendoj se ndoshta projekti do të kishte përfituar nga një komunikim tjetër, ose edhe thjesht nga një formulim tjetër; për shembull, ta quanin “muze i gjallë”, apo “hapësirë” ose “projekt” “i përkohshëm, tranzicional”, ose ndoshta ta nisnin më butë me njerëzit që janë gjithashtu disi...

Të gatshëm, ose që kanë pak më shumë zë në këtë çështje, sepse mendoj se projekti erdhi nga një nivel shumë elitari i... nuk e di, qeverisë dhe bashkëpunimit ndërkombëtar me Francën, të cilët do të thosha se jo gjithmonë e kuptonin peshën e vendit. Kjo ishte përvoja ime nga procesi dhe nga të qenit pjesë e tij. Po.

Diona Budima: Dhe pastaj puna juaj, në njëfarë mënyre, duhej ta mbante atë peshë që njerëzit e sillnin me vete. Por në seancën e parë, ishte hera e parë që disa njerëz po e shihnin Vilën; shumica e njerëzve po e shihnin...

Stanislava Pinchuk: Po, po.

Diona Budima: Po. Dhe prandaj më duket se edhe punimet e morën mbi vete gjithë atë ngarkesë. Por, në njëfarë mënyre, ajo nuk ishte e juaja.

Stanislava Pinchuk: E morën. Por, të jem e singertë, ndonjëherë ajo ngarkesë as nuk u pranua. Dhe unë mendoj se kisha bërë një punë që, për mua, ishte mjaft e cenueshme në shumë mënyra. Po ashtu, nuk e di, disa prej reagimeve më dukeshin... sidomos kur, si grua, bën një punë për poshtërimin. Edhe jam ngacmuar seksualisht për punën që e vendosa aty, sepse përmbante lakuriqësinë time. Kishim njerëz që na vidhnin gjëra nga studiot tona; kisha njerëz që pozonin me rekuizitat e mia, të cilat ishin vërtet të rënda. Dhe ishte një punë për gjenocidin ndaj ukrainasve dhe Holodomorin¹.

Këtë, pra, të cilin e kishin mbijetuar gjyshërit e mi. Dhe ishte një punë vërtet e rëndë që e bëra në atë hapësirë, e cila, po, mendoj se, nga ana tjetër, jo gjithmonë u respektua. Kjo gjithashtu e bëri shumë të vështirë. Dhe mendoj se këtë e them kur e hulumtova këtë lloj... Domethënë, kjo është ajo që bëjmë. Kjo është puna jonë, kjo është jeta jonë. Por, si krijues/e, gjendesh në një ndërmjetësim shumë, shumë interesant mes shumë forcave shumë, shumë të ndryshme. Po. Por, dua të them, kjo është ajo që bëjmë. Kjo është jeta dhe, po, përsëri, jo gjithmonë ka pasur përgjigje, por pyetje. Është...

Dhe nuk dua ta them këtë si... nuk po e them si gjykim vlerësues në vetvete. Thjesht po e përshkruaj, nëse ka kuptim. Nuk është ankesë.

Diona Budima: Jo, sigurisht.

Stanislava Pinchuk: Është thjesht një vlerësim, besoj. Po.

Diona Budima: A mund ta përshkruani punën tuaj? Sepse deri tani vetëm i jemi sjellë rrotull.

Stanislava Pinchuk: Po, sigurisht.

Diona Budima: Nëse mund të hyjmë vërtet më thellë, nëse mund ta përshkruani punën, instalacionin, të cilin e shfaqët edhe në studion tuaj, si dhe arsyen pas tij.

¹ Holodomor është emërtimi për urinë masive të viteve 1932–1933 në Ukrainën sovjetike, e shkaktuar nga politikat e regjimit stalinist, gjatë së cilës vdiqën miliona ukrainas. Shumë shtete dhe studiues e njohin Holodomorin si gjenocid ndaj popullit ukrainas.

Stanislava Pinchuk: A e patë?

Diona Budima: Po, isha aty.

Stanislava Pinchuk: Ishe aty? Ah, shumë bukur. Në rregull. E mrekullueshme. Unë... Po, në njëfarë mënyre është pyetje e vështirë për t'iu përgjigjur, sepse projekti nuk ka përfunduar. Dhe në fakt tani më duhet pak kohë, sepse mendoj se gjithçka ishte kaq intensive: vila, realizimi, hapja. Dhe unë vërtet e bëra këtë film për hapësirën ku u shfaq dhe për hapësirën ku u xhirua. Pra, ishte ky lloj filmi që ishte si një vështrim meta-arkitekturor mbi vendin ku ishte xhiruar. Dhe tani që, siç e dini, nuk do të shfaqet më kurrë në atë hapësirë, më duhet ta mendoj pak më shumë, me pak më shumë distancë, gjë që ende nuk kam arritur ta... gjej, mendoj. Po.

Gjithçka ishte kaq intensive, sa mendoj se më duhet ta lë fizikisht larg meje për një kohë. Por, në thelb, prerja e parë, e cila u shfaq në Tiranë, dhe baza e punës, është një video-instalacion me tri kanale, që është gjysmë punë performance, gjysmë film vampirik, ku unë i nënshtrohem hipnozës në këtë kuptim vampirik për të... dhe në mënyrën se si kam folur për këtë ide të përbindëshave, për akuzat e monstruozitetit dhe të ideologjisë së pavdekur, si dhe për dhunën themelore të një shoqërie totalitare, në të cilën këto akuza drejtohen në çdo drejtim të mundshëm.

Nga elitat te punëtorët, te fqinjët, brenda familjeve e kështu me radhë. Është një punë në të cilën i nënshtrohem hipnozës për ta harruar rusishten dhe, në njëfarë mënyre, për t'u bërë një trup postkolonial; ose për të parë nëse kjo është e mundur, nëse është e mundur të heqësh qafe gjuhën në këtë mënyrë shumë vampirike, në kuptimin e "Drakulës" së Bram Stoker-it, ku gjuha të shkëputet nga fyti. Dhe gjithë kjo bazë ideologjike që qëndron pas arsyes pse Bram Stoker-i dhe gjithë kjo letërsi vampirësh e shekullit të nëntëmbëdhjetë ishin, në njëfarë mënyre, një ostrakizim i trupit ballkanik të Evropës Lindore. Pra, po, u filmua dhe u xhirua në vilë, dhe paraqet thjesht mua duke iu nënshtuar hipnozës.

Është në tri mjedise të ndryshme. Dhe tani është bërë pak më e madhe. Mendoj se në fakt do të jetë një seri pikturash. Po punoj edhe mbi një libër me inventarin e bibliotekës private të Hoxhës, të cilin e gjeta dhe e kuptova se ishte mjaft i paplotë. Në fakt, dje e përfundova draftin e dytë të dorëshkrimit. Dhe mendoj se edhe kjo është, në njëfarë mënyre, pjesë e tij, sepse nisi si përpjekje për të gjetur librat për vampirë që ai lexonte dhe për ta kuptuar disi këtë. Pastaj u bë një projekt shumë më i madh, sepse, gjithashtu, ai lexonte grekët, filozofët, "Odisenë", "Iliadën"; nuk e kishte pjesën e "Iliadës", por e kishte "Odisenë", dhe unë gjeta...

Dhe shumë nga materialistët e lashtë, ai i lexonte vërtet shumë. Prandaj mendoj se fillova, përsëri, t'i gjeja këto fije të të dhënave, konfliktit, letërsisë dhe përkthimit, sepse ai lexonte kryesisht në frëngjisht. Dhe mendoj se, përmes këtij procesi shumë intensiv të katalogimit dhe përmes krijimit të

një libri prej tij, projekti në njëfarë mënyre ende po rritet dhe po qartësohet, e dini, është ende shumë i freskët. Pra, në fakt, mendoj se vepra përfundimtare nga vila, të jem shumë e sigurtë, ndoshta është rreth një vit e gjysmë larg shfaqjes së saj. Po. Po. Mendoj se, në fakt, nisi diçka më të madhe nga sa prisja, për të bërë një punë të përmbledhur brenda tre muajve. Thjesht është bërë, në njëfarë mënyre ka shpërthyer, ende pa një përgjigje, por po.

Diona Budima: Kjo është e mrekullueshme. Pyetjet fillestare shërbyen si terren pjellor.

Stanislava Pinchuk: Po.

Diona Budima: Por më intrigon edhe frymëzimi juaj nga zhvarrimi i trupit të një gruaje në Poloni, për të cilën mendohet se ishte vampire, e cila ishte varrosur me një drapër rreth fytit dhe me një dry në gishtin e këmbës. A mund të flisni pak më shumë për këtë dhe për mënyrën se si e transformuat? Sepse në punën tuaj, pastaj, ka, domethënë, një materialitet të këtyre mjeteve.

Stanislava Pinchuk: Mm-hm, mm-hm.

Diona Budima: Por ka edhe simbole të komunizmit. A mund të flisni pak për atë frymëzim?

Stanislava Pinchuk: Po, po. Kjo grua u gjet vetëm së fundi, ndoshta para dy ose tre vjetësh. Prandaj puna rreth saj është ende disi në vazhdim. Dhe ajo ishte zanafilla e këtij projekti, duke lexuar artikuj lajmesh dhe çfarëdo që mund të gjeja nga materialet e disponueshme të universiteteve. Por, në thelb, ajo u gjet, ishte varrosur 400 vjet më parë dhe, mendoj, ishte në fillim të të njëzetave, sipas asaj që mendojnë ata. Dhe, shumë ngjashëm me tregimet për vampirë apo për të pavdekurit me të cilat jam rritur, gjithmonë kishte këto lloj marifetesh, pothuajse, që njerëzit i përdornin, që të pavdekurit të vdisnin përsëri nëse zgjoheshin.

Pra, ata vendosnin, për shembull, një dry apo një zile të vogël në këmbë, që në rast se zgjohej, kjo t'i njoftonte njerëzit se ishte zgjuar. Dhe ideja këtu, besoj, ishte që nëse ajo zgjohej përsëri, do ta priste vetë kokën në drapër. Dhe kur e lexova këtë, mendova: çfarë simboli i saktë për totalitarizmin e komunizmit: një lëvizje e gabuar kundër simbolit dhe koka të pritët. Dhe kjo është kaq e vërtetë për këtë strukturë themelore politike, komunizmin, ku një e qeshur e gabuar, një rrotullim i gabuar i syve, një buzëqeshje e gabuar mund të të çojë drejt vrasjes, burgut, gulagut apo çfarëdo tjetër, dhe mund ta dënojë gjithë familjen tënde. Prandaj je gjithmonë duke mbajtur roje edhe për përbindëshin, sepse një lëvizje e gabuar...

Është si film horror. Thyen një degëz kur je duke ecur në pyll dhe të zbulojnë. Është kështu. Dhe mendova: çfarë simboli i fuqishëm, sidomos në kontekstin e Holodomorit dhe të okupimit komunist, kur mjetet e njerëzve, drapri i bujqësisë, i bujqësisë dhe grurit ukrainas, u përdorën po ashtu kundër njerëzve, për ta këputur disi edhe këtë lidhje; që njerëzit, pra, të mos kishin çfarë të hanin. Dhe

pikërisht kjo është ajo që po ndodh tani me Gazën. Unë refuzoj ta quaj uri, sepse nuk është e tillë. Uria ndodh kur të korrat dështojnë; këtu kemi të bëjmë me një shkaktim shumë të qëllimshëm të urisë dhe me mohimin e dërgimit dhe shpërndarjes së ushqimit. Është krejtësisht e shkaktuar nga njeriu. Prandaj, besoj, këto gjëra i kam pasë shumë në mendje, në shumë mënyra dhe, përsëri, në pushtimin në shkallë të plotë të Ukrainës dhe në politikat rreth grurit dhe sigurisë ushqimore dhe...

Prandaj mendoj se, në njëfarë mënyre, simboli i kësaj gruaje ishte i përshtatshëm në disa nivele. Edhe vetë fakti që ajo, në këtë mënyrë vërtet të jashtëzakonshme, në njëfarë mënyre u shpëtua nga të vdekurit, sepse kishte qenë e varrosur për 400 vjet derisa e gjetën. Dhe tani ka një emër; e quajnë Zosia, sepse iu duk e çuditshme ta quanin me një numër apo si ekzemplar. Prandaj i dhanë një emër dhe e rindërtuan nga ADN-ja e saj dhe, në njëfarë mënyre, krijuan... Tani ajo ka një fytyrë, një model 3D të asaj që ata mendojnë se mund të ketë qenë fytyra e saj. Pra, në këtë mënyrë të jashtëzakonshme, ajo vërtet u kthye nga të vdekurit, sikur të ishte vërtet vampire.

Diona Budima: Po, mendoj se një nga arkeologët thoshte se ata bënë gjithçka për t'u siguruar që ajo të mos ngrihej nga varri. Ndërsa tani ne po bëjmë gjithçka për ta kthyer në jetë përmes rindërtimit.

Stanislava Pinchuk: Po.

Diona Budima: Po.

Stanislava Pinchuk: Po. Pra, kjo ishte, në njëfarë mënyre, zanafilla e madhe e projektit. Dhe mendoj se arsyeja pse i vendosa aty të gjitha shënimet dhe hulumtimet e mia ishte sepse e dija që ky nuk ishte versioni përfundimtar i filmit. E dija që ishte një draft, por mendoj se ajo që është vërtet interesante te komunizmi, dhe që e vura re shumë në Shqipëri, është se shumë prej tij nuk është i shkruar. Ka shumë gjëra që ekzistojnë vetëm si histori gojore apo legjendë urbane. Dhe kishte shumë gjëra që i mora vesh shumë vonë gjatë rezidencës apo gjatë procesit të realizimit, thjesht sepse ndodhesh në kohën dhe vendin e duhur për të folur me dikë. Dhe kjo është... Arsyeja kryesore pse doja ta shfaqja filmin si draft të parë dhe t'i vendosja shënimet e mia në mur, gjë që nuk e bëj kurrë si artiste. Ky nuk është kurrë procesi im. Unë gjithmonë paraqes një punë shumë të zgjidhur, të përfunduar, të lëmuar.

Edhe sepse doja, në njëfarë mënyre, ta hidhja gjithçka jashtë për të parë çfarë do të kthehej përmes bisedave me njerëzit. Që njerëzit të më tregonin çfarë duhej të shikoja, çfarë duhej të lexoja, me kë duhej të flisja; dhe që kjo ende të ishte një pjesë e këtij procesi gjenerues të punës. Dhe vërtet ndodhi kështu. Ende po ndjek shumë prej këtyre gjurmëve. Prandaj mendoj se këtu, për mua, këto vende traume, ambivalence dhe tranzicioni janë gjithashtu vërtet interesante. Edhe ajo që ato janë në gjendje të gjenerojnë; mënyra se si i centralizojnë këto gjëra të decentralizuara dhe pastaj, në njëfarë mënyre, i rishpërndajnë përsëri, si një lloj pike kontaminimi. Pra, besoj, po.

Diona Budima: Për të qëndruar edhe pak te ky imazh i trupit [e padëgjueshme]. Në bisedën tuaj me

Jacob Mikanowski-n përmendët nocionin e ketmanit².

Stanislava Pinchuk: Ah, po. Po.

Diona Budima: E dini, që për afërsisht përkthehet si disimulim, fshehje. Në fakt është term nga persishtja.

Stanislava Pinchuk: Po.

Diona Budima: Czesław Miłosz-i u frymëzua nga ky term për të folur për subjektet nën totalitarizëm, duke iu referuar shumë nocionit të Hannah Arendt-it se totalitarizmi krijon subjekte që janë të paafta për mendim kritik. Miłosz-i, në njëfarë mënyre, thoshte të kundërtën: se ato në fakt bëhen shumë të shkathëta. Zhvillojnë mekanizma të tillë dhe krijojnë një lloj strehimi privat, kur jashtë ka detyrim, po, detyrim të jashtëm. A mund të flisni pak më shumë për këtë? Për këtë nocion?

Stanislava Pinchuk: Po, po. Domethënë, ishte e jashtëzakonshme mënyra se si Jacob-i foli për të, sepse kjo është tema e tij e doktoratës. Prandaj edhe unë ndihem pak e pamjaftueshme, krahasuar me botën e tij me Miłosz-in, për momentin. Por, besoj, nëse do të duhej të jepja vlerësimin tim, do të thosha se, në njëfarë mënyre, të dyja gjërat janë të vërteta. Në të njëjtën kohë, mendoj se të dyja këto vlerësime janë të vërteta. Dhe mendoj për një nga heronjtë e mi të mëdhenj në këtë jetë krijuese: një arkitekt serb shumë disident, i quajtur Bogdan Bogdanović, i cili në fakt ishte një nga kritikët e parë të mëdhenj të Milošević-it. Dhe u dërgua në ekzil, fillimisht në Paris, pastaj në Vjenë.

Dhe ai shkruan... ka këtë libër të jashtëzakonshëm të quajtur “Kutia e gjelbër”, ku shkruan se, po, ai gjente mënyra për t’iu shmangur sistemit; ishte ketmani, dhe gjente këto lloj mënyrash anash. Derisa e kuptoi se kjo po e prekte; se pastaj u bë si ideja e Hannah Arendt-it, pra në fakt u bë krejtësisht... Ai e vuri re se censura në të vërtetë po e vriste nga brenda, edhe pse kishte qenë duke luftuar kundër saj. Prandaj nisi këtë projekt të quajtur “Kutia e gjelbër” me studentët e tij, i cili nuk kishte përgjigje; ishte thjesht “Kutia e gjelbër”, dhe çdo ëndërr, çdo mendim, çdo ide që ai dhe studentët e tij kishin, thjesht e shkruanin dhe e vendosnin në kuti.

Vetëm që të ishin të lirë; që t’i lëshonin këto ide, t’i kalonin përmes vetes dhe të mos i brendësonin. Dhe në fakt u duhej pothuajse të luftonin për të qenë ketmani. Dhe kur gjërat u bënë vërtet të rrezikshme për të dhe iu desh të ikte, ata dërguan njerëz në shtëpinë e tij. Ai e theu kutinë, i mori të gjitha shënimet e vogla me vete dhe i fshehu gjithandej, sepse policia kufitare do të ishte tepër budallaqe për ta kuptuar. Nuk ishte si dorëshkrim. Dhe pastaj ai ishte libri i fundit që botoi, me të gjitha shënimet e kësaj kutie të gjelbër. Është diçka që... më rrëqethet mishi vetëm duke folur për të.

² Ketman është nocion që i referohet fshehjes së bindjeve të vërteta dhe përshtatjes së jashtme me ideologjinë apo pushtetin dominues, shpesh si mënyrë mbijetese nën regjime shtypëse. Termi u bë i njohur sidomos përmes veprës “The Captive Mind” të Czesław Miłosz-it, ku përdoret për të përshkruar strategjitë e dyzimit, vetëfshehjes dhe konformimit në shoqëritë e bllokut sovjetik.

Është projekti më, nuk e di, më i jashtëzakonshëm. Kjo është pak si një digresion, por, nuk e di, ndoshta mendoj se këto dy gjëra janë të vërteta në të njëjtën kohë. Nuk e di. Gjithmonë më është dukur sikur ai e mishëronte këtë në atë moment. Dhe, po, çfarë duhet për të mbetur një mendimtar i lirë. Po.

Diona Budima: Më duket se kjo është një tjetër vijë e rëndësishme mendimi në punën tuaj, e cila i përgjigjet, nuk e di nëse i përgjigjet, ndoshta kësaj ideje të vampirit si mënyrë për të menduar postkomunizmin dhe trupin në këtë gjendje “post”. Dhe, po, figura e fantazmës si fantazmë, dhe vampiri si kjo gjë që refuzon të vdesë. Kur po flisnit me Jacob-in, m’u kujtua shumë Derrida³ dhe libri i tij “Fantazmat e Marksit”.

Stanislava Pinchuk: Po, po.

Diona Budima: Përgjigjja e tij shumë, si të thuash, thumbuese ndaj gjuhës së Marksit, para së gjithash. Pjesët e Marksit, si të thuash, materialiste dialektike përgjatë...

Stanislava Pinchuk: Po, po, po.

Diona Budima: Pjesëve të librit të tij. Emri i parë në “Manifestin Komunist” është “fantazmë”. Pra, materializmi hyn fshehurazi përmes metaforave, përmes gjuhës. Po. Dhe pastaj, së dyti, Derrida e shkroi atë pas rënies së Murit të Berlinit...

Stanislava Pinchuk: Po.

Diona Budima: Dhe flitej shumë për fundin e historisë, dhe se si...

Stanislava Pinchuk: Oh po. Ajo gjëja e vjetër. Po, po.

Diona Budima: Dhe se si, pra, fundi i komunizmit dhe triumfi i tregut të lirë ishin, në njëfarë mënyre, përmbushja e historisë njerëzore. Ndërsa Derrida thoshte se padrejtësia dhe pabarazia mbeten si fantazmat e kapitalizmit; komunizmi mund të ketë rënë, por marksizmi ende kthehet. Pra, a mund të flisni pak më shumë për “post”-in, për këtë postkomunizëm, për trupin dhe... Si mund të jemi “post”?

Stanislava Pinchuk: Po, po, po. Besoj se kjo ishte pyetja e madhe: “A mundemi?” “A mundemi?” Dhe kur them se akuzat për monstruozytet ekzistojnë në një shoqëri të dhunshme në çdo nivel, e dini, në shoqëritë koloniale, në shoqëritë totalitare, kjo dhunë është disi kudo; drejtohet në çdo drejtim, jo

³ Jacques Derrida ishte filozof francez i shekullit të njëzetë, i lidhur kryesisht me dekonstrukcionin. Në librin “Fantazmat e Marksit”, Derrida trajton idenë se disa trashëgimi politike, historike dhe ideologjike nuk zhduken plotësisht, por vazhdojnë të kthehen si “fantazma” që e përndjekin të tashmen.

vetëm brenda marrëdhënies mes qeverisë dhe popullit, por edhe qeveri në punë, qeveri, e dini, njerëz brenda familjeve të tyre. Dhe unë nuk jam e përjashtuar, e dini, në film. Mendoj se kjo është arsyeja pse edhe unë jam përbindëshi, sepse ekziston kjo, nuk e di, psikologji vërtet interesante në brezin tim, besoj; sepse ende e ke këtë ndjesi se, në njëfarë mënyre, duke qenë se ke qenë disi brenda kësaj sfere të komunizmit, përbindëshi është disi brenda teje, apologjeti është brenda teje, gjuha koloniale është ende disi brenda teje.

Dhe pyes veten, a është përbindëshi disi edhe diku thellë brenda, pa e ditur ti fare, në një nivel shumë të pavetëdijshëm. Pra, mendoj se këtë dua të them. Nuk dua të bëj një punë disi didaktike apo denoncuese. Mendoj se është një punë vërtet shumë e ndërlikuar rreth asaj se kush është përbindëshi. Sepse, e dini, udhëheqja e partisë quan shumë njerëz të zakonshëm, tradhtarë e kështu me radhë, përbindësia. Njerëzit e quajnë udhëheqjen përbindësh. Fqinjët e quajnë njëri-tjetrin përbindësh, familjet e quajnë njëra-tjetrën përbindësh, e denoncojnë njëra-tjetrën. Dua të them, kjo është dhuna e kësaj shoqërie. Por mendoj se duhet të them që nuk po mendoja shumë për Deleuze-in⁴... Më falni, nuk po mendoja për Derrida-n, por në fakt po mendoja shumë për Deleuze-in dhe për idenë e tij se simboli nuk është vërtet simboli.

Simboli është, në fakt, diçka shumë më elastike, një lloj hieroglifi më i lëngshëm, nuk e di, apo diçka e tillë. Sepse isha shumë hezituese ta përdorja, dhe ende jam shumë, shumë hezituese ta përdor yllin, çekiçin, draprin, edhe kundër vetvetes, sepse, ligjërisht në Ukrainë, tani ato janë, si të thuash, ekuivalenti i svastikës në Gjermani. Mund t'i përdorim për qëllime edukative, por çdo përdorim tjetër tashmë është jashtë ligjit. Pra, janë simbole vërtet të rënda, vërtet shumë, shumë të rënda. Dhe mendoj se duke menduar për këtë, po, më shumë në këtë lloj, nuk e di, ndoshta dialogu mes Deleuze-it dhe postkomunizmit, si dhe zbehjes së simbolit dhe ndoshta edhe pikës tranzicionale të simbolit.

Ndoshta kjo ishte ajo për të cilën po mendoja. Por, po, mendoj se diçka që Jacob-i shkroi në librin e tij, e cila ishte një referencë shumë e rëndësishme për mua, dhe ishte kaq e jashtëzakonshme të flisja me të personalisht për këtë. Ai shkroi edhe për Jugosllavinë, dhe në njëfarë mënyre edhe për komunizmin, se të gjitha këto bazoheshin në akte të harresës së ndërsjellë. Si: "Askush nuk ishte nazist, askush nuk ishte çetnik, të gjithë ishim partizanë. Ne ishim..." e dini, gjithçka ishte në rregull. Dhe pastaj erdhi një kohë kur ato kufoma nuk mund të qëndronin më të varrosura; sikur toka pothuajse i nxori jashtë, sikur toka pothuajse i refuzoi. Dhe ne duhej, në njëfarë mënyre, të merreshim me këto kufoma. Dhe komunizmi ishte shumë...

Edhe kjo. Dhe këto vite të hershme, proto-kapitaliste, kaubojshe, të komunizmit zombie, ishin një kohë vërtet interesante për t'u rritur; dhe tani janë edhe më interesante në pasqyrën e pasme të historisë.

⁴ Gilles Deleuze ishte filozof francez i shekullit të njëzetë, i njohur për punën e tij mbi ndryshimin, përsëritjen, dëshirën, imazhin, shenjat dhe mënyrat jo-hierarkike të mendimit. Në këtë kontekst, referenca lidhet me mënyrën se si një simbol nuk kuptohet si shenjë fikse me një kuptim të vetëm, por si diçka e lëvizshme, e shumëfishtë dhe e hapur ndaj interpretimeve të ndryshme.

Po. Prandaj mendoj se ndoshta edhe kjo ka një marrëdhënie shumë interesante me të pavdekurën; se të vdekurit nuk mund të qëndronin më të vdekur në mënyrën se si kishin qenë të vdekur në atë kohë. Dhe... Po, mendoj se kjo është shumë e vërtetë tani edhe në kontekstin bashkëkohor, në atë që do të thotë, mendoj, të jesh sot edhe në Ballkan dhe të gjesh, e dini, pozitën e Bosnjës, pozitën e Kosovës; këto lloj... sa të pamundura janë këto akte harrese.

Sa vërtet e pamundur është, e dini. Dhe ndoshta është vërtet e nevojshme që të jetë e pamundur, që kjo gjë të mos bëhet përsëri. Pra, po, nuk e di. Ndoshta kjo është diçka për të cilën kam menduar shumë gjithashtu, se si lidhet me këto lloj... po, nuk e di, pjesë të jetës sime, besoj. A i përgjigjet kjo... Më falni, a i përgjigjet kjo pyetjes?

Diona Budima: Po, i përgjigjet.

Stanislava Pinchuk: Po.

Ana Morina: Dua të bëj një pyetje, për t'u kthyer pak te simbolizmi dhe mënyra se si ai ndryshon me kalimin e kohës. Por më duket se në kohën e sotme ka shumë ringjallje përmes estetizimit, dhe ndoshta si ndërveproni ju me këtë, ose si e shihni, ose si ndikon në procesin tuaj?

Stanislava Pinchuk: Po. Domethënë, besoj se është një pyetje mjaft e gjerë, në këtë kuptim. Dhe mendoj se kam parë disa gjëra... Kohët e fundit kam parë disa vepra artistike nga vende ish-komuniste, si Rumania, Bullgaria, të cilat personalisht m'u dukën pak problematike. M'u dukën pak nostalgjike dhe ndoshta pak të sforcuara, besoj, në mënyrën se si e kuptonin vërtet të kaluarën. Dhe kjo është diçka për të cilën jam... po, ende shumë e ndjeshme edhe në lidhje me punën time, dhe po përpiqem ta kuptoj. Por besoj se, ndoshta, pyetja më e gjerë rreth ringjalljeve është shumë e vështirë për t'u përgjigjur, sepse mendoj se varet shumë nga rrethanat: çfarë ringjallet dhe pse, nga cili vend apo nga cila nënkulturë, nga cili zhanër apo çfarëdo tjetër.

Por mendoj se, në përgjithësi, kjo gjithmonë flet për një lloj nevojë kulturore. Mënyra se si flasim për të kaluarën shpesh nuk flet aq shumë për të kaluarën, sa flet për të tashmen. Si çdo përshtatje historike, për shembull në film apo diku tjetër. Është pothuajse e pamundur të bësh një vepër të një periudhe të caktuar, sepse shumë rrallë është e saktë; gjithmonë filtrohet përmes standardeve të bukurisë, standardeve arkitekturore, ose disponueshmërisë së materialeve të kohës në të cilën realizohet. Dhe, për shembull, pse vitet '80 ishin kaq të fiksuara pas viteve '50, dhe vitet '70 pas viteve '30. Ndërsa tani fëmijët janë të fiksuar pas Y2K-së, e kështu me radhë.

Është sikur, mendoj, sepse... mendoj se gjëja më interesante është gjithmonë se çfarë... çfarë thotë ajo magjepsje, ai zbulim, ai hulumtim apo ai përvetësim për nevojat e momentit të tanishëm, e dini? Po. Qoftë kur bëhet fjalë për një lloj rimarrjeje të historisë anticoloniale, apo, nuk e di, për diçka si një palë pantallona me bel të ulët, apo jo? Nuk jam e sigurt nëse... A e kuptova si duhet, apo?

Diona Budima: Po, gjithmonë duket se është simptomatike, në njëfarë mënyre. Mundësitë e së tashmes. Dhe po mendoj për termin e Mark Fisher-it, “anulimi i së ardhmes”, ku thuhet se ne vazhdimisht kthehemi te e kaluara sepse krijimtaria nuk është më e mundur nën këtë formë të kapitalizmit të vonë.

Stanislava Pinchuk: Po. Por kam menduar shumë për fundin e historisë. Domethënë, filmi i mëparshëm që bëra para këtij, “The Theater of War”, i cili kishte të bënte me “Iliadën” e Homerit, ishte, në njëfarë mënyre, po, krejtësisht rreth kësaj ideje se... se në një moment kishte një lloj “fundi të historisë”, dhe mermerët dhe... Po, kam menduar shumë për këtë, sepse mendoj se vërtet... personalisht jam përpjekur ta kuptoj nëse është thjesht pjesë e rritjes, apo nëse bota është çmendur. A jam e rënduar dhe e mbingarkuar nga bota sepse kështu është të jesh në mesin e të tridhjetave dhe, në njëfarë mënyre, të arrish në një nivel përgjegjësie? Apo bota është thjesht veçanërisht, posaçërisht e çmendur tani? Dhe më ka ndihmuar shumë të flas me njerëz më të vjetër për ta kuptuar se bota është vërtet e çmendur, dhe se ka pasur edhe një periudhë kur mendonim se, po, kishte një lloj “fundi të historisë”.

Dhe, e dini, Francis Fukuyama⁵, e kështu me radhë, se po shkonim drejt demokracive liberale globale, dhe se kjo ishte fundi i asaj historie. Dhe se nuk do ta pushtonim më njëri-tjetrin, dhe se si... Dhe as nuk mendoj se ishte një vlerësim i saktë në atë kohë. Sidomos jo nga perceptimi i Ballkanit, në asnjë mënyrë, e dini, dhe Kosovës dhe Bosnjës, dhe, dua të them, Gjeorgjisë, Ukrainës, çfarëdo qoftë. Historia nuk po përfundonte në asnjë mënyrë, ndoshta vetëm...

Diona Budima: Po, gjithmonë ishte një premtim i madh. Tani duket sikur ai premtim është thyer, ai premtim neoliberal, dhe ne thjesht po jetojmë në copëzat e tij.

Stanislava Pinchuk: Oh, mendoj se ndoshta ishte edhe, po, një gënjeshtër ideologjike neoliberale për Perëndimin. Diçka që i përshtatej rrethanave ushtarako-ekonomike të Perëndimit në atë moment. E dini. Atyre të cilëve u përshtatej që të mos... që të kishin një Bashkim Sovjetik të shpërbërë dhe po ashtu një Jugosllavi të shpërbërë. Po.

Diona Budima: Po, mirë, tashmë na treguat pak për të ardhmen e projektit. Jemi shumë të emocionuar ta shohim si do të zhvillohet. Dhe edhe pse bota është mjaft e çmendur tani, do të donim ndoshta ta mbyllnim me një notë më të gëzueshme dhe t’ju pyesim: çfarë ju entuziazmon aktualisht? Qoftë artistikisht, personalisht, po, shoqërisht?

⁵ Francis Fukuyama është politolog amerikan, i njohur sidomos për tezën e “fundit të historisë”, të cilën e zhvilloi pas Luftës së Ftohtë. Sipas kësaj teze, demokracia liberale dhe kapitalizmi i tregut u paraqitën si pika përfundimtare e zhvillimit politik dhe ideologjik të njerëzimit. Në këtë intervistë, referenca ndaj Fukuyama-s lidhet me kritikën ndaj këtij premtimi neoliberal dhe me faktin se, për shumë vende, historia nuk kishte “përfunduar” aspak.

Stanislava Pinchuk: Kjo është pyetje shumë e mirë. Më pëlqen. Nuk e di, më keni zënë në një ditë të vështirë. M'u përmyt banja dhe u dëmtuan edhe dy fqinjët poshtë meje. Prandaj sot jam, ah. Por, po. Shiko, nuk e di, nga këndvështrimi im, mendoj se gjërat në Ukrainë nuk po duken mirë tani. Dhe ka qenë shumë e vështirë. Isha optimiste; për nëntë vitet e para isha mjaft optimiste, dhe nuk më ngjan të mos jem e tillë, e dini? Pra, dua të them, është vërtet një përpjekje. Dy vitet e fundit kanë qenë përpjekje në këtë kuptim.

Por jam... nuk e di, dhe ndihem... Shpesh ndihem mjaft e tjetërsuar nga brezi im. Mendoj se, nuk e di, kur isha më e re, mendoja se të gjithë ishim disi... se do të... se bota do të ndryshonte, se do të votonim më shumë, në një mënyrë më demokratike dhe më mendimlibër. Dhe kam arritur në një pikë ku më duket se brezi im është jashtëzakonisht konservator dhe jashtëzakonisht pjesë e problemit.

Prandaj, ajo që më bën optimiste janë të rinjtë. Mendoj se ndihem shumë më tepër, nuk e di, në harmoni me ta, dhe disi më, nuk e di, më afër të rinjve, me atë për çfarë mendojnë dhe me mënyrën se si po krijojnë punë. Dhe me mënyrën se si po përballen me pozitën e botës në vitin 2025. Kjo më jep vërtet shumë energji. Vërtet, vërtet. E dini. Dhe mendoj se të rinjtë janë në rregull. Mendoj se do të bëjnë gjëra të mëdha. Prandaj ndihem vërtet, vërtet e mbushur me energji nga artistët e rinj, muzikantët e rinj, shumë. Shumë.

Dhe nuk e di, ndihem gjithashtu disi optimiste brenda vetes, sepse mendoj se po bëj punë gjithnjë e më të mirë se çdo punë që kam bërë më parë. Dhe mund ta shoh se si po thellohet marrëdhënia ime me të, si dhe gjërat për të cilat po mendoj dhe përmes të cilave po shtyj përpara. Ndhem disi optimiste dhe e emocionuar për këtë, sepse kështu dua të ndihem për punën time, për atë që bëj me këtë jetë të vetme. Prandaj mendoj se kjo është ndoshta përgjigja më e mirë që mund të jap tani.

Diona Budima: Kjo është një përgjigje e mrekullueshme. Faleminderit shumë.

Stanislava Pinchuk: Pavarësisht të gjithave.

Diona Budima: Faleminderit shumë.

Stanislava Pinchuk: Faleminderit. Faleminderit për pyetjet tuaja të jashtëzakonshme. Ju, ju jeni të pabesueshme.